

ΒΗΜΑΤΑ ΠΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΖΩΗΣ

Με απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Αλέξανδρος Καριώτογλου, Σταμάτιος Πορτελάνος, Δημήτριος Πασσάκος

ΒΗΜΑΤΑ ΠΙΣΤΗΣ
ΚΑΙ ΖΩΗΣ

ΤΕΧΝΙΚΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ

Α' Τάξη 1ου Κύκλου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:

Καριώτογλου Αλέξανδρος,

Δρ Θεολογίας, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Πορτελάνος Σταμάτιος,

Δρ Θεολογίας, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Πασσάκος Δημήτριος,

Δρ Θεολογίας, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΗΣ:

Μελάς Διονύσιος,

Σύμβουλος στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΡΙΣΗΣ:

Βασιλόπουλος Χρήστος,

Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Δάρδας Αναστάσιος,

Σχολικός Σύμβουλος

Μαντζάνας Παναγιώτης,

Θεολόγος – Φιλόλογος, Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

Λιάρου Ελένη, Εκπαιδευτικός ΠΕ6

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ:

Κυμπάρη Ελευθερία

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ:

Γεωργίου Νίκος

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	7
---------------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

1. Αναζητώντας το Θείο.....	11
2. Λαοί και θρησκείματα σε ένα πλουραλιστικό κόσμο (Α).....	16
3. Λαοί και θρησκείματα σε ένα πλουραλιστικό κόσμο (Β)	24
4. Νέοι στο ρυθμό της παραθρησκείας.....	30

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΜΙΑ ΣΤΑΣΗ ΖΩΗΣ

5. Ο Χριστός στην ιστορία του κόσμου.....	37
6. Η πίστη στη σχέση της με την επιστήμη.....	44
7. Γιατί το καλό και το κακό στη ζωή μας	50
8. Ο Χριστιανισμός και η προσωπική ιστορία των ανθρώπων	56
9. Πανόραμα της Χριστιανικής παρουσίας στον κόσμο (πολιτισμός)	62
10. Αθεΐα, η άλλη στάση ζωής	68

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΕΝΑΝ ΤΡΟΠΟ ΖΩΗΣ

11. Τι είναι η Ορθοδοξία;	77
12. Η Ορθοδοξία στη σχέση της με άλλα δόγματα και τις άλλες θρησκείες....	83
13. Η Ορθοδοξία αποδέχεται και μεταμορφώνει την ύλη	89

14. Η εργασία σε ένα τεχνοκρατούμενο κόσμο	95
15. Θέλω να χαρώ τη ζωή μου σε ένα πιο ελεύθερο κόσμο	102
16. Στον κόσμο της πληροφορικής	108
17. Μοναξιά και ανθρώπινες σχέσεις	114
18. Αυτό που δεν θέλω, αυτό κάνω παρασυρμένος από τα ΜΜΕ	121
19. Επικίνδυνες διέξοδοι και η πρόταση της Εκκλησίας.....	128
20. Μπροστά σε προβλήματα βιοηθικής	136

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΖΩΗ ΕΧΕΙ ΑΙΩΝΙΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

21. Η πνευματική ζωή αφορά και έναν τεχνοκράτη	145
22. Θέλω να ζω ουσιαστικά μαζί με τους άλλους (κοινόβιο και Ενορία) ..	151
23 Συμμετέχοντας στα μυστήρια της Εκκλησίας	157
24. Τίποτα δεν είναι τυχαίο και εφήμερο στη ζωή μας.....	165
25. Ελεύθερος να επιλέξω έναν τρόπο ζωής	171

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με την είσοδό σας στα ΤΕΕ σηματοδοτείται η αρχή μιας νέας περιόδου της νεανικής σας ηλικίας. Είναι γεμάτη προβληματισμούς για το μέλλον, οραματισμούς για την προσωπική σας ζωή και πολλές φορές ανασφάλειες μπροστά στο άγνωστο.

Το διδλίο που κρατάτε στα χέρια σας δεν θα ήθελε να σας προσφέρει “συνταγές” για το μέλλον, αλλά να ρίξει φως σε σχετικούς με την πίστη προβληματισμούς, ώστε να διαπιστώσετε ότι ο χώρος αυτός έχει θέση στην προσωπική σας πορεία και μάλιστα μπορεί να γίνει αφορμή να γνωρίσετε και να ζήσετε αληθινά την υπόθεση της ελευθερίας.

Οι καθηγητές σας έχουν κάθε διάθεση να διαλεχθούν μαζί σας, εφ’ όσον ο διάλογος και ο σεβασμός της διαφορετικότητας είναι το βασικό εργαλείο της παιδαγωγικής μεθόδου που χρησιμοποίησε ο ίδιος ο Χριστός. Θα είναι αφορμή να επεξηγήσετε και να σχολιάσετε όρους που ίσως σας φανούν πρωτόγνωροι και ίσως δύσκολοι.

Τα λίγα μαθήματα που προσφέρονται για μελέτη θα θέλαμε να σταθούν μια πρώτη επαφή με τις αιώνιες αλήθειες της ορθόδοξης πίστης μας, ώστε αργότερα να μπορέσετε να αντιμετωπίσετε τη ζωή με θάρρος και ελπίδα.

Οι συγγραφείς

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

1

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟ ΘΕΙΟ

Σκοπός αυτής της διδακτικής ενότητας είναι:

- **Να κατανοήσετε τη διαχρονική αναζήτηση του Θεού από τον άνθρωπο.**
- **Να διαπιστώσετε την παγκοσμιότητα του φαινομένου της θρησκείας.**
- **Να ερμηνεύσετε την ανάγκη που αισθάνεστε πολλές φορές να αναζητήσετε με τον δικό σας τρόπο το θείο.**

²² Σταθείς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔφη· ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ. ²³ διερχόμενος γὰρ καὶ ἀναθεωρῶν τὰ σεβάσματα ὑμῶν εὗρον καὶ βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο, Ἀγνώστῳ Θεῷ. ὃν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν. ²⁴ ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς Κύριος ὑπάρχων οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, ²⁵ οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν

«Στάθηκε, λοιπόν, ο Παῦλος στη μέση του Αρείου Πάγου και εἶπε: «Αθηναῖοι! Σας βλέπω ευλαδέστατους ἀπὸ κάθε ἀποψη. Πράγματι, ἐνὼ περιδιάβαζα τὴν πόλιν σας και ἐβλεπα τὸν ιερὸν σας τόπον, βρήκα ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς κι ἓνα βωμό, με τὴν ἐπιγραφή: «στον Ἀγνώστο Θεό». Αὐτόν, λοιπόν, πὺν εσεῖς λατρεύετε χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζετε, αὐτόν ἐγὼ τώρα σας τὸν κάνω γνωστό. Εἶναι ὁ Θεὸς πὺν δημιούργησε τὸν κόσμον κι ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτόν. Ὡς Κύριος τὸν οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, δὲν κατοικεῖ σὲ χειροποίητους

ἀνθρώπων θεραπεύεται προσδεόμε-
νός τινος, αὐτὸς διδούς πᾶσι ζωὴν
καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα.²⁶ ἐποίησέ
τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος
ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ
πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας προστε-
ταγμένους καιροὺς καὶ τὰς ὁροθε-
σίας τῆς κατοικίας αὐτῶν,²⁷ ζητεῖν
τὸν Κύριον, εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν
αὐτὸν καὶ εὗροιν, καί γε οὐ μα-
κρὰν ἀπὸ ἑνὸς ἐκάστου ἡμῶν ὑπάρ-
χοντα.²⁸ ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κι-
νούμεθα καὶ ἐσμέν, ὥς καὶ τινες τῶν
καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρηκάσι· τοῦ
γὰρ καὶ γένος ἐσμέν.²⁹ γένος οὖν
ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ οὐκ ὀφείλο-
μεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ ἢ
λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμή-
σεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι
ὅμοιον.

Πράξ. 17,22-29

ναούς, οὔτε υπηρετεῖται ἀπὸ χέρια
ἀνθρώπινα σαν να ἔχε ἀνάγκη ἀπὸ
κάτι, αφοῦ αὐτός εἶναι πον δίνει σε
όλα ζωὴ καὶ πνοή καὶ τα πάντα.
Δημιούργησε ἀπὸ ἑναν ἄνθρωπο ὁ-
λα τα ἔθνη των ἀνθρώπων καὶ τους
εγκατέστησε πάνω σ' ὅλη τη γῆ.
Επίσης ὅρισε πόσον καιρὸ θα υπάρ-
χουν καὶ μέσα σε ποια σύνορα θα
κατοικούν. Θέλησε να ζητουν τον
Κύριο καὶ να προσπαθοῦν να τον
βρουν ψηλαφώντας στο σκοτάδι, ἀν
καὶ δεν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τον καθε-
να μας. Γιατί μέσα σ' αὐτόν ζούμε
καὶ κινούμαστε καὶ υπάρχουμε, ὁ-
πως λένε καὶ μερικοὶ ἀπ' τους δι-
κούς σας ποιητές: «Δικὴ του εἴμα-
στε γενιά». Αφοῦ λοιπὸν εἴμαστε
γενιά του Θεοῦ, δε θα πρέπει να νο-
μίζουμε ὅτι ἡ θεότητα εἶναι κάτι ὁ-
μοιο με χρυσάφι ἢ ἀσήμι ἢ πέτρα,
δηλαδή με γλυπτὸ ἔργο της τέχνης
ἢ της φαντασίας του ἀνθρώπου».

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

**Θεός,
θεότητα,
θείο,
άγιο,
ιερό,
αναζήτηση**

Α. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ

Από την πρώτη μέρα που αρχίζει κανείς να κα-
ταλαβαίνει τον κόσμο και μπορεί ἔστω καὶ με τρό-
πο στοιχειώδη καὶ ἀνάλογο με την ηλικία του να
σκέφτεται, διαπιστώνει ὅτι οἱ ἄνθρωποι, ἄλλος λι-
γότερο, ἄλλος περισσότερο, νιώθουν την ἀνάγκη,
σε δεδομένες στιγμές να ἀναφέρονται σε κάποιο υ-
περφυσικό ὄν. Μεγαλώνοντας κατανοεῖ κανεὶς το
πότε ἀκριδῶς οἱ γύρω του ἔφταναν σε ἕνα τέτοιο
συμπέρασμα : ἦταν στιγμές που ἐνοιῶταν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μόνος
του αἰσθανόταν ἀδύναμος καὶ ἀνεπαρκής για να ἀνταπεξέλθει σε ὁ-

λες τις απαιτήσεις της ζωής. Εξάλλου υπάρχει, παράλληλα, το φυσικό και το ηθικό κακό που αυξάνει τον προβληματισμό του ανθρώπου. Γιατί οι άνθρωποι ταλαιπωρούνται, γιατί μισούνται και αλληλοεξοντώνονται, γιατί η ίδια η φύση παράγει κακό; Όλα τα «γιατί» που ξεπήδησαν σε χρόνο ανύποπτο οδήγησαν τον άνθρωπο να αισθανθεί την παρουσία «Κάποιου», πέρα από αυτά που είναι ορατά. Τι είναι αυτό; Είναι ο Θεός, απάντησαν. Από τη στιγμή εκείνη άρχισε η περιπέτεια του ανθρώπου να αναζητεί το Θεό και να τον μορφοποιεί, να του δίνει δηλαδή συγκεκριμένη μορφή.

Β. ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΕΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ

Γιατί όμως να χρειάζεται ο άνθρωπος να αναζητεί και να μορφοποιεί το θείο; Είναι απλώς για την ικανοποίηση μιας περιέργειας ή για να δίνει μια διέξοδο στα βασικά υπαρξιακά του προβλήματα; Όταν προσπαθώ π.χ. να φανταστώ τη μορφή του παππού μου, τον οποίο ποτέ δεν γνώρισα, το κάνω από περιέργεια ή για να ερμηνεύσω κάποια πράγματα που συμβαίνουν μέσα μου; Ίσως είναι και αυτά. Όμως το σημαντικότερο είναι ότι νιώθω να είμαι αίμα του, να προέρχομαι από τη γενιά του. Είναι αυτό που τονίζει ο Απόστολος Παύλος στο λόγο του προς τους Αθηναίους: «δική του είμαστε γενιά». Υπάρχει διάχυτη η αίσθηση ότι είμαστε δημιουργήματα ενός θείου Όντος, έχουμε κάτι δικό του, όμως διαφέρουμε από αυτό το Όν και παράλληλα δεν παύουμε να έχουμε κάποια χαρακτηριστικά γνωρίσματα που έχει και η θεότητα. Γι' αυτό η ιστορία του ανθρώπινου πολιτισμού είναι γεμάτη από πολλές μορφές αναζήτησης του Θεού.

Με μεγάλη κατάνυξη μπορώ να κοιτάζω τον πόθο που έχουν νέες ψυχές για το αξιοθαύμαστο και το υπερφυσικό. Μαζί με τα πεπερασμένα και τα συγκεκριμένα αναζητούν συγχρόνως κάτι άλλο που μπορούν να τους αντιπαραθέσουν. Ψηλαφούν προς όλες τις πλευρές, μήπως κάτι ξεπερνά τα αισθητά φαινόμενα και τους νόμους τους. Και μολονότι οι αισθήσεις τους γεμίζουν με χοϊκά αντικείμενα, είναι πάντα σαν να είχαν εκτός απ' αυτές κι άλλες, οι οποίες χωρίς τροφή θα έπρεπε να μαραθούν. Αυτό είναι το πρώτο ερέθισμα της θρησκείας. Μια μυστική ακατανόητη υπόνοια τους παρακινεί πέρα από τον πλούτο αυτού του κόσμου. Γι' αυτό τους είναι κάθε ίχνος ενός άλλου κόσμου πολύ ευπρόσδεκτο.

Φρ. Σλαϊερμάχερ, Για τη Θρησκεία, εκδ. Παπαζήση-μτφρ. Κ. Ανδρουλιδάκης, Αθήνα 1997, σσ.111-112.

Από την αρχή της ανθρώπινης ιστορίας οι λαοί της γης αναζήτησαν το Θεό μέσα από τα φυσικά φαινόμενα. Η φύση έδωσε το υλικό για να μορφοποιηθεί αυτός ο «Κάποιος» που ήταν πέρα από τα ορατά. Πίσω από τα διάφορα φυσικά φαινόμενα έβλεπαν την παρουσία κάποιου θεϊκού όντος. Γι' αυτό και διαμορφώθηκε η αντίληψη ότι υπήρχε όχι κάποιος, αλλά κάποιοι θεοί.

Η ανθρώπινη σκέψη και η στοχαστική διάθεση γέννησαν ένα πρώτο θεολογικό λόγο, οι εκπρόσωποι του οποίου αμφισβήτησαν την ύπαρξη των πολλών θεοτήτων και όρισαν ότι υπάρχει ένας σοφός νους, που δημιουργήσε με σοφία το σύμπαν.

Τελικά, ανάλογα με τα πολιτιστικά και πολιτισμικά αγαθά που δημιούργησε κάθε λαός πάνω στη γη, διαμορφώθηκε ένα πλήθος από συγκεκριμένες θρησκείες. Λέμε π.χ. η θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων, των Ινδών, των Βαβυλωνίων, των Αιγυπτίων κ.λπ.

Η εβραϊκή παράδοση διαμόρφωσε από το 1200 περίπου π.Χ. τη σταθερή πίστη στον Έναν και μοναδικό Θεό. Την παράδοση αυτή συνέχισε η χριστιανική διδασκαλία για το Θεό, όπως τη φανέρωσε ο Χριστός.

Γ. ΤΟΝ ΑΝΑΖΗΤΩ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΟΥ ΖΩΗ

Στη γλώσσα των ειδικών, πίσω από τη συγκεκριμένη λέξη «Θεός» κρύβεται ο αιώνιος πόθος του ανθρώπου να αναζητεί το «ιερό», αυτό δηλαδή το Όν, το οποίο κατέχει μια μοναδικότητα άγνωστη στον άνθρωπο. Τη μοναδικότητα αυτή την αποδίδουν με τον όρο «ιερό» ή «άγιο» και εκφράζουν αυτό που μας μαγεύει, μας γοητεύει, πολλές φορές μας φοβίζει και μας προκαλεί ιδιαίτερο σεβασμό.

Ο Χριστιανισμός, όπως φαίνεται από το κείμενο του Αποστόλου Παύλου, τόνισε ότι δεν πρόκειται για μια φανταστική εικόνα μέσα στο νου μας, αλλά για ένα πραγματικό Πρόσωπο, το οποίο σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο της ανθρώπινης ιστορίας έγινε άνθρωπος. Στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού, που έδωσε απόλυτη αξία στον άνθρωπο, γι' αυτό και έχουμε τη δυνατότητα να βλέπουμε το Θεό στο πρόσωπο των συνανθρώπων μας. Έχει μάλιστα ιδιαίτερη σημασία να μπορεί κάθε άνθρωπος να αναζητά το Θεό σε δεδομένες στιγμές που έχουν σχέση με την προσωπική του ζωή. Στα χρόνια της εφηβείας αυτή η αναζήτηση παίρνει τη μορφή μιας έντονης αμφισβήτησης, μιας χιονοστιβάδας από ερωτήματα που ξεκινούν από το αν υπάρχει Θεός, τι είναι ο άνθρωπος, ποιο το νόημα της ζωής και φθάνουν μέχρι το σημείο να νοιώθει ο νέος κάπως περιέργα: στο θέαμα θρησκευτικών τελε-

τών, στην εικόνα του πνευματικού και βιολογικού θανάτου ή στην ανάγκη να επικοινωνήσει σε ανύποπτο χρόνο με το Θεό, πρόσωπο με πρόσωπο και να του εκμυστηρευτεί προσωπικά του προβλήματα. Φαίνεται ότι έχει ο καθένας να κάνει τη δική του πορεία στο μυστηριώδη χώρο της αμφισβήτησης και του προβληματισμού. Η ειλικρινής αναζήτηση δεν είναι ψηλάφηση του Θεού στο σκοτάδι, αλλά προσέγγιση του ίδιου του εαυτού, των πιο λεπτών πόθων της ύπαρξής του.

ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

Πανάρχαιο είναι το φαινόμενο της αναζήτησης του Θεού.

- **Αρχικά μια φυσική θρησκεία εξελίχτηκε σε λόγο στοχαστικό και τελικά θεολογικό.**
- **Ο Απόστολος Παύλος αιτιολογώντας την αναζήτηση αυτή πιστεύει ότι όλοι οι άνθρωποι είμαστε γενιά του Θεού και εννοεί ότι είμαστε δημιουργήματά του, κουβαλάμε μέσα μας στοιχεία του δημιουργού μας, γι' αυτό και δεν μπορούμε να τον αγνοήσουμε.**
- **Μεγάλη σημασία έχει να μπορεί ο άνθρωπος, ιδίως ο νέος, να συνειδητοποιεί στιγμές κατά τις οποίες ψηλαφεί ελεύθερα το Θεό στην προσωπική του ζωή.**

ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΥΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ;

1. Είναι διαχρονικό το θέμα της αναζήτησης του Θεού; από πού φαίνεται αυτό;
2. Σχολιάστε και συζητήστε το κείμενο του Αποστόλου Παύλου.
3. Σχολιάστε το κείμενο του Σλαϊερμάχερ.
4. Διαπιστώνετε προσωπικές στιγμές αναζήτησης του Θεού;
5. Μια δημιουργική εργασία μέσα στην τάξη: Να χωριστούν οι μαθητές σε πέντε ομάδες και να επεξεργαστούν πέντε τμήματα από τα παραπάνω κείμενα. α) «Στάθηκε λοιπόν ... κάνω γνωστό.» β) «Είναι ο Θεός ... πάνω σ' όλη τη γη.» γ). «Επίσης όρισε ... του ανθρώπου.» δ) «Με μεγάλη κατάνυξη ... νόμους τους.» ε) «Και μολονότι ... ευπρόσδεκτο.» Κύριος στόχος να δίνουν συγκεκριμένα συμπεράσματα για το πώς βλέπουν τα παιδιά από την προσωπική τους εμπειρία την κεντρική ιδέα του κειμένου της ομάδας τους.

2

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ ΣΕ ΕΝΑ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ (Α')

Σκοπός αυτής της διδακτικής ενότητας είναι:

- **Να κάνετε μια ουσιαστική γνωριμία με τις δύο μεγάλες θρησκείες του Ιουδαϊσμού και του Ισλάμ.**

¹⁵ Ἰδοὺν δέδωκα πρὸ προσώπου σου σήμερον τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον, τὸν ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν. ¹⁶ ἔὰν εἰσακούσῃς τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ θεοῦ σου, ἃς ἐγὼ ἐντέλλομαί σοι σήμερον, ἀγαπᾷν Κύριον τὸν θεόν σου, πορεύεσθαι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, φυλάσσεσθαι τὰ δικαιώματα αὐτοῦ καὶ τὰς κρίσεις αὐτοῦ, καὶ ζήσεσθε, καὶ πολλοὶ ἔσεσθε, καὶ εὐλογήσῃ σε κύριος ὁ θεός σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ, εἰς ἣν εἰσπορεύῃ ἐκεῖ κληρονομήσαι αὐτήν. ¹⁷ καὶ ἐὰν μεταστῇ ἡ καρδιά σου καὶ μὴ εἰσακούσῃς καὶ πλανηθεῖς προσκυνήσῃς θεοῖς ἑτέροις καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς, ¹⁸ ἀναγγέλλω σοι σήμερον

“Κοιτάξτε: ἐγὼ βάζω σήμερον μπροστά σας τὴ ζωὴν καὶ τὴν ευτυχίαν ἀπὸ τῆς μιᾶς μεριᾶς, τὸν θάνατον καὶ τὴν δυστυχίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης. Δώστε προσοχή σ’ αὐτό πον σας διατάζω σήμερον. Δηλαδή ν’ ἀγαπάτε τὸν Κύριο, τὸν Θεό σας, καὶ νὰ βαδίζετε στὸν δρόμο του τηρώντας τὶς ἐντολές του, τοὺς νόμους του καὶ τὰ προτάγματά του. Τότε θὰ ζήσετε καὶ θὰ γίνετε πολυάριθμοι. Ὁ Κύριος θὰ σας εὐλογήσῃ στὴ χώρα πον μπαίνετε γιὰ νὰ μὴν πάρετε τὴν ἰδιοκτησίαν σας. Ἀν ὅμως ἀλλάξετε διάθεσιν καὶ δὲν υπακούτε σ’ αὐτόν, ἀν παρασυρθεῖτε στὴν πλάνην νὰ προσκυνήσετε ἄλλους θεοὺς καὶ νὰ τοὺς λατρέψετε, τότε σας το δηλώνω

ὅτι ἀπωλεία ἀπολεῖσθε καὶ οὐ μὴ πολυήμεροι γένησθε ἐπὶ τῆς γῆς, ἥς κύριος ὁ θεός σου δίδωσίν σοι, εἰς ἣν ὑμεῖς διαβαίνετε τὸν Ἰορδάνην ἐκεῖ κληρονομῆσαι αὐτήν. ¹⁹ διαμαρτύρομαι ὑμῖν σήμερον τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον δέδωκα πρὸ προσώπου ὑμῶν, τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν κατάραν· ἔκλεξαι τὴν ζωὴν, ἵνα ζῇς σὺ καὶ τὸ σπέρμα σου, ²⁰ ἀγαπᾷν κύριον τὸν θεόν σου, εἰσακούειν τῆς φωνῆς αὐτοῦ καὶ ἔχεισθαι αὐτοῦ· ὅτι τοῦτο ἡ ζωὴ σου καὶ ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν σου κατοικεῖν σε ἐπὶ τῆς γῆς, ἥς ὤμοσε Κύριος τοῖς πατράσιν σου Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ δοῦναι αὐτοῖς.

Δευτ. 30, 15-20

από σήμερα, ότι εξάπαντος θα αφανιστείτε, και δε θα μένετε για πολύ στη χώρα που πηγαίνετε να πάρετε για ιδιοκτησία σας, διαβαίνοντας τον Ιορδάνη.

Καλώ για μάρτυρες σήμερα εναντίον σας τον ουρανό και την γη, ότι έδωκαν μπροστά σας τη ζωή και τον θάνατο, την ευλογία και την κτάρα. Διαλέξτε λοιπόν τη ζωή για να ζήσετε, εσείς και οι απόγονοί σας.

Να αγαπάτε τον Κύριο, τον Θεό σας, να τον υπακούτε και να είστε αφοσιωμένοι σ' αυτόν, γιατί αυτός είναι η ζωή σας κι αυτός είναι που θα σας δώσει να ζήσετε πολλά χρόνια εγκατεστημένοι στη χώρα, που την υποσχέθηκε με όρκο στους προγόνους σας, τον Αβραάμ, τον Ισαάκ και τον Ιακώβ.»

Α. ΣΥΜΒΙΩΝΩ ΜΕ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΜΟΥ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων της πατρίδας μας είμαστε ορθόδοξοι χριστιανοί, μας κάνει πολλές φορές να μη σκεφτόμαστε ότι πολύ κοντά μας ζουν και άλλοι άνθρωποι, οι οποίοι ανήκουν σε άλλα θρησκευόμενα και εκδηλώνουν την πίστη τους με διαφορετικό τρόπο από ότι εμείς. Αν σκεφτούμε περισσότερο πάνω στο θέμα αυτό και παρατηρήσουμε γύρω μας, θα διαπιστώσουμε ότι στο στενότερο και ευρύτερο κοινωνικό μας περιβάλλον υπάρχουν πολλοί συνάνθρωποί μας που ομολογούν πίστη σε ένα άλλο θρήσκευμα. Υπάρχουν Ισραηλίτες που από αιώνες ζουν

ΛΕΞΕΙΣ

ΚΛΕΙΔΙΑ

**Νόμος, Τορά,
Ραββίνος, Γιαχβέ,
Συναγωγή, Ισλάμ,
Εγίρα, Μουσλίμ,
Κοράνιο, Αλλάχ,
Κάμπα, Σουννίτες,
Σηίτες**

στην πατρίδα μας, έχουν γίνει ένα με μας, υπάρχουν μουσουλμάνοι καθώς και πιστοί που ανήκουν σε άλλες θρησκείες. Με τον καιρό έχουμε συνηθίσει να ζούμε κοντά τους και έχει μεγάλη σημασία να μπορούμε να σεβόμαστε την πίστη τους, ώστε να απαιτούμε κι εμείς από εκείνους να σέβονται τη δική μας. Φαίνεται ότι οι μελλοντικές κοινωνίες στις οποίες θα ζήσει ο άνθρωπος θα έχουν ως βασικό χαρακτηριστικό στοιχείο τον πλουραλισμό, δηλαδή την ποικιλία ως προς ορισμένα ζητήματα, όπως η θρησκεία, διάφορα πολιτισμικά αγαθά κ.τ.λ. Για το λόγο αυτό είναι απαραίτητο να γνωρίζουμε ο ένας τον άλλο, ώστε να υπάρξει κατανόηση και αλληλοσεβασμός.

Β. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ: Ο ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΣ

Εβραίους ή Ισραηλίτες ονομάζουμε τους πιστούς της ιουδαϊκής θρησκείας και τους γνωρίζουμε από τις συναγωγές, δηλαδή τους τόπους λατρείας, που υπάρχουν σε πολλές πόλεις της πατρίδας μας καθώς και από το ολοκαύτωμά τους κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο από τους Ναζί. Η θρησκεία τους σ' όλα τα χρόνια της διασποράς τους σε ολόκληρη τη γη αποτελεί το σύνδεσμο και το κέντρο της οικογενειακής και κοινωνικής τους ζωής. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η θρησκεία των Εβραίων αποτέλεσε το ιστορικό θεμέλιο της δικής μας πίστης.

Οι Εβραίοι, ένας από τους αρχαίους λαούς της γης, είχαν τη μοναδικότητα να λατρεύουν τον Ένα Θεό, να είναι δηλαδή μονοθεϊστές,

τη στιγμή κατά την οποία κανένας άλλος λαός δεν είχε συλλάβει την έννοια του ενός Θεού, γι' αυτό και λάτρευαν πολλούς θεούς.

Ιδρυτής της θρησκείας αυτής είναι ο Αβραάμ και οι δώδεκα Πατριάρχες, δηλαδή οι σεβάσμιες προσωπικότητες που οδήγησαν τον ισραηλιτικό λαό στο μονοπάτι της λατρείας του ενός Θεού.

Εκείνος που έθεσε τις βάσεις της οργάνωσης του έθνους αυτού πάνω στο Νόμο του Θεού ήταν ο Μωϋσής.

*“Στο όνομα του Αλλάχ
Ελεήμονα Φιλάνθρωπον.
Η Δόξα ανήκει στον Αλλάχ,
Τον Κύριο όλου του Κόσμου.
Τον Ελεήμονα τον Φιλάνθρωπο.
Τον Βασιλιά κατά τη Μέρα
της Κρίσης.
Σε λατρεύουμε και τη βοήθειά Σου
ζητάμε.
Δείξε μας την ευθεία οδό.
Την οδό εκείνων, που τους χάρισες
την ευλογία Σου, εκείνων που
δεν έπεσαν στην οργή Σου
και που δεν παραστράτησαν.”*

Κοράνιο 1, 1-7

Ο Μωυσής έλαβε στο όρος Σινά από τον ίδιο το Θεό το Νόμο και καθόρισε με λεπτομερή και υψηλής ποιότητας νομοθεσία τις κοινωνικές σχέσεις των μελών της ιουδαϊκής κοινωνίας.

Τα βασικά σημεία της διδασκαλίας του Ιουδαϊσμού, όπως τα καθορίζει το ιερό βιβλίο, η **Τορά**, δηλ. ο **Νόμος**, είναι ότι ο **Ένας (Γιαχβέ ή Γιεχωβά)**, **προσωπικός** και όχι αφηρημένος Θεός δημιούργησε τον κόσμο σε έξι μέρες και φροντίζει γι' αυτόν.

- Δημιούργησε τον άνθρωπο με τρόπο μοναδικό και ξεχωριστό από την υπόλοιπη κτίση και του χάρισε ψυχή και σώμα. Ο άνθρωπος, όμως, σε κάποια στιγμή έχασε την αθανασία με την οποία είχε δημιουργηθεί.
- Στο διάβα της ιστορίας επέλεξε τον ισραηλιτικό λαό ως εκλεκτό του λαό για να μεταφέρει την πίστη στον Ένα Θεό.
- Έδωσε στον λαό του το Νόμο και τις διδασκαλίες των σοφών και των προφητών και ζήτησε από αυτόν εφαρμογή των εντολών.
- Υποσχέθηκε να αποστείλει το Μεσσία πριν από την τελική κρίση, ο οποίος θα προέρχεται από τη γενιά του βασιλιά Δαβίδ. Ο Μεσσίας θα ελευθερώσει το Ισραήλ και θα αποκαταστήσει τη λατρεία του ναού των Ιεροσολύμων.

Κάθε πιστός Ιουδαίος οφείλει μέσα από την οικογενειακή ζωή να τηρεί με ακρίβεια τις εντολές του Νόμου, να τηρεί την αργία του Σαββάτου και όλες τις εορτές, κατά τις οποίες επισκέπτεται (υποχρεωτικά μόνο οι άνδρες) τη Συναγωγή για την κοινή προσευχή και το «άκουσμα» του Νόμου του Θεού από τους ραβδίνους, δηλ. τους νομοδιδασκάλους.

Οι πιστοί Ιουδαίοι υπακούουν με τρόπο απόλυτο στις εντολές του Νόμου, οι άνδρες περιτέμνονται και τηρούν αυστηρά τη διάκριση ανάμεσα σε καθαρό και ακάθαρμο σε πολλούς τομείς της ζωής τους π.χ. στις τροφές, τις συναναστροφές κ.τ.λ.

Σημαντικότερες εορτές, οι οποίες δίνουν την ευκαιρία για κοινή προσευχή, οικογενειακές συνάξεις και μελέτη του Νόμου είναι: η γιορτή του Πάσχα, σε ανάμνηση της εξόδου από την Αίγυπτο, της Πεντηκοστής, σε ανάμνηση της επίδοσης του Νόμου στο Σινά, της Ρος Ασνά, δηλ. του νέου έτους, της Σκηνοπηγίας, σε ανάμνηση της

περιπέτειας στην έρημο, της Χανουκά, σε ανάμνηση της εξέγερσης του ιερέα Ματαθία κατά των Συρίων, των Πουρίμ, σε ανάμνηση της διάσωσης των Εβραίων από την Εσθήρ στη Βαβυλώνια αιχμαλωσία.

Σήμερα, στους κόλπους της θρησκείας αυτής γίνονται πολλές ζυμώσεις δεδομένου ότι υπάρχουν ομάδες συντηρητικών και φιλελευθέρων νομοδιδασκάλων με ποικιλία τοποθετήσεων σε θεολογικά και κοινωνικά θέματα.

Οι Ιουδαίοι δε δέχθηκαν τον Ιησού Χριστό ως Μεσσία, γι' αυτό και τον περιμένουν στο μέλλον.

Γ. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΝΙΟΥ: ΤΟ ΙΣΛΑΜ

Με το Ισλάμ οι Έλληνες ζήσαμε πολύ κοντά για τέσσερις αιώνες, στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Σε ορισμένες περιοχές της δόρειας Ελλάδας (στη Θράκη) συμβιώνουν ειρηνικά και σήμερα ορθόδοξοι και μουσουλμάνοι .

Η θρησκεία αυτή έχει ιδρυτή της τον Άραβα «προφήτη του Ισλάμ» Μωάμεθ. Γεννήθηκε το 570 μ.Χ., ορφάνεψε σε μικρή ηλικία και με τη δοθήθεια του θείου του και μιας πλούσιας γυναίκας που τον υιοθέτησε επισκέφτηκε για εμπορικούς λόγους τα μέρη της Παλαιστίνης και Συρίας , που ανήκαν τότε στο βυζαντινό κράτος. Ευφυής και ανήσυχος καθώς ήταν γνώρισε το Χριστιανισμό, τον Ιουδαϊσμό και πολλές χριστιανικές αιρέσεις της Μέσης Ανατολής και γυρνώντας στην Αραβία κήρυξε στο λαό του τη νέα μονοθεϊστική θρησκεία κατ' εντολήν του Θεού, όπως ο ίδιος έλεγε. Οι συμπατριώτες του στη Μέκκα αρχικά δεν τον πίστεψαν, γι' αυτό και διωγμένος κατέφυγε το 622 στη Μεδίνα, δεύτερη σημαντική πόλη της Αραβίας. Η φυγή αυτή ονομάστηκε **Εγίρα** και το έτος 622 αποτελεί την αρχή της μέτρησης των ετών στο ισλαμικό ημερολόγιο. Το 632 με στρατιωτική επιχείρη-

ση κατέλαβε τη Μέκκα και επέδωσε σ' όλη τη χώρα τη νέα θρησκεία.

Ισλάμ σημαίνει υποταγή στο θέλημα του Θεού και ο υποταγμένος στην πίστη ονομάζεται μουσλίμ.

Η βασική διδασκαλία του Ισλάμ, την οποία περιλαμβάνει το ιερό βιβλίο του, το Κοράνιο (θεωρείται ότι δόθηκε προφορικά από το Θεό στο Μωάμεθ και μετά το θάνατό του καταγράφηκε στην αραβική γλώσσα), είναι **ότι ο Θεός (Αλλάχ) είναι ένας, δημιούργησε τον κόσμο και τον άνθρωπο και φροντίζει γι' αυτόν**. Ο Αλλάχ είναι κύριος του παντός και του κόσμου των αγγέλων και στο μέλλον θα κρίνει τους ανθρώπους. Τους πιστούς θα τοποθετήσει στον παράδεισο, όπου θα απολαμβάνουν ό,τι στερήθηκαν στην επίγεια ζωή και τους κακούς θα τους τιμωρήσει με βασανιστήρια στην κόλαση. Ο Θεός σε δεδομένες ιστορικές στιγμές έστειλε τους προφήτες της Π. Διαθήκης και αργότερα τον Ιησού Χριστό, για να μεταφέρουν το μήνυμά Του στους ανθρώπους. Τελευταία έστειλε το Μωάμεθ, ο οποίος αποτελεί την «κορωνίδα των προφητών».

Οι πιστοί μουσλίμ, οφείλουν να τηρούν πέντε βασικά καθήκοντα που ονομάζονται «πέντε στύλοι του Ισλάμ» και είναι:

- η ομολογία της πίστεως, ότι ένας είναι ο Θεός και προφήτης του ο Μωάμεθ,
- η προσευχή πέντε φορές την ημέρα,
- η ελεημοσύνη και η αγαθοεργία,
- η νηστεία κατά το μήνα Ραμαντάν (από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου πλήρης αποχή από οποιαδήποτε τροφή και νερό) και
- το ιερό προσκύνημα στη Μέκκα μια φορά τουλάχιστον στη ζωή του κάθε πιστού.

Στην ιερή αυτή πόλη του Ισλάμ φυλάσσεται από την προϊσλαμική εποχή ο ιερός βράχος Καάμπα, ένας μετεωρίτης λίθος, ο οποίος θεωρήθηκε δώρο του Θεού στους ανθρώπους και τη λατρεία του διατήρησε και ο Μωάμεθ.

Το Ισλάμ θεωρείται η θρησκεία του Κορανίου, επειδή πιστεύεται ότι το Κοράνιο αποτελεί τη μικρογραφία του πρωτοτύπου Κορανίου, το οποίο βρίσκεται στον ουρανό και φυλάσσεται από το Θεό. Κέντρο

της πίστης είναι το ιερό αυτό βιβλίο. Αποτελεί την πηγή κάθε ανθρωπίνης δραστηριότητας, πηγή δικαίου και σε μερικές χώρες (Αραβία, Περσία) είναι το Σύνταγμα του κράτους.

Ο πιστός μουσουλμάνος οφείλει πλήρη και τυφλή υποταγή στις επιταγές του Κορανίου, εφόσον μόνο με αυτόν τον τρόπο θα δικαιωθεί από το Θεό.

Η βιομηχανική επανάσταση και η ανάπτυξη της τεχνολογίας βοήθησε το Ισλάμ απροετοίμαστο να δεχθεί κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές μεταρρυθμίσεις.

Χαρακτηριστική είναι η στάση του Ισλάμ απέναντι στη γυναίκα, την οποία θεωρεί ότι δεν είναι δυνατό να συμμετέχει εξίσου με τον άνδρα σε κοινωνικές δραστηριότητες. Η δουλεία, επίσης, καταργήθηκε επίσημα στη δεκαετία του '60.

Το Ισλάμ διασπάστηκε σε δυο κλάδους: το σουννιτικό και το σιιτικό ισλάμ. Βασική διαφορά είναι το θέμα της διαδοχής του Μωάμεθ. Οι **Σουννίτες** πιστεύουν ότι διάδοχος του Μωάμεθ θα έπρεπε να είναι ο ικανότερος, ενώ οι Σηίτες πιστεύουν ότι ο διάδοχος θα πρέπει να είναι εξ αίματος συγγενής του Μωάμεθ. Σουννίτες είναι οι Σαουνδάραδες, οι Σύριοι, οι Τούρκοι, οι Αιγύπτιοι, ενώ **Σηίτες** είναι οι Πέρσες. Ανάμεσα στους Σηίτες αναπτύχθηκαν ομάδες με μυστικιστικές τάσεις και μια ιδιαίτερη φιλοσοφία, κατά την οποία ο άνθρωπος θα μπορούσε με συγκεκριμένες τεχνικές να ενωθεί με το Θεό, κάτι που στο επίσημο Ισλάμ είναι απαράδεκτο. Αυτή η φιλοσοφία ονομάζεται **σουφισμός**.

ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

Χρειάζεται να είμαστε προετοιμασμένοι για να συμβιώνουμε αρμονικά με συνανθρώπους μας διαφορετικής θρησκευτικής πίστης. Γι' αυτό πρέπει να γνωρίζουμε στοιχεία από την πίστη τους.

- **Ο Ιουδαϊσμός είναι η αρχαιότερη μονοθεϊστική θρησκεία ενός συγκεκριμένου λαού, των ισραηλιτών. Ιδρυτής είναι ο γενάρχης των Εβραίων, ο Αβραάμ. Ο Μωϋσής οργάνωσε το ιουδαϊκό έθνος με το Νόμο που έλαβε στο Σινά και τη νομοθεσία που επέδωσε στο λαό του. Ο Θεός είναι ένας, φροντίζει για τον κόσμο και θα κρίνει τους ανθρώπους στο τέλος της ιστορίας. Προηγούμενο**

μένως αναμένεται ο Μεσσίας, ως αναμορφωτής της πίστης.

- **Το Ισλάμ είναι η θρησκεία της τυφλής υποταγής στο θέλημα του Αλλάχ, με βάση το ιερό βιβλίο του Κορανίου που θεωρείται αποκάλυψη του Θεού στους ανθρώπους. Ιδρυτής της θρησκείας είναι ο Μωάμεθ. Η διδασκαλία της θρησκείας δανείζεται τον μονοθεϊσμό του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού και τον αναμειγνύει με αυστηρότητα στις κοινωνικές σχέσεις της αραβικής νοοτροπίας. Η τήρηση πέντε βασικών καθηκόντων είναι δυνατό να δικαιώσουν τον άνθρωπο, σε ένα παράδεισο με πολλές απολαύσεις.**

ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΥΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ;

1. Είναι αναγκαίο να γνωρίζουμε ο ένας την πίστη του άλλου και γιατί; Ποιοι κίνδυνοι θα μπορούσαν να υπάρχουν;
2. Ποια είναι τα βασικότερα στοιχεία του Ιουδαϊσμού;
3. Ποια είναι τα βασικότερα στοιχεία του Ισλάμ;
4. Δώστε ένα σύντομο χαρακτηρισμό και των δύο θρησκειών συσχετίζοντας τις βασικές τους διδασκαλίες.

3

ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ ΣΕ ΕΝΑ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΤΙΚΟ ΚΟΣΜΟ (Β')

Σκοπός αυτής της διδακτικής ενότητας είναι:

- **Να κάνετε μια ουσιαστική γνωριμία με τα δυο μεγάλα θρησκείματα της Ασίας, τον Ινδουϊσμό και το Βουδισμό.**

“Αφού, ω Βασιλιά, έτσι μίλησεν ο Χάρι, ο Διδάσκαλός του μεγάλου γιόγκα έδειξε στον Πάρθα την υπέρτατη μορφή του. Είναι η μορφή της απείρου θεότητας που οι όψεις της θρίσκονται παντού και που μέσα της υπάρχουν όλα τα θαυμάσια της υπάρξεως, που ατελείωτα πολλαπλασιάζει όλες τις πολυάριθμες και θαυμαστές αποκαλύψεις του είναι Της, μια θεότης, πλατιά σαν τον κόσμο, που βλέπει με μάτια αναρίθμητα, μιλά με αναρίθμητα στόματα, οπλισμένη για τη μάχη με άρματα θεϊκά, απειράριθμα και στημένη, δοξασμένη μέσα στα δικά της θεία στολίδια ομορφιάς, ντυμένη με μιαν ουράνια αχτίδα θεότητας, αγαπητή με τις γιρλάντες Της από θεϊκά λουλούδια, μυρωμένα με θείες ευωδίες... Ολόκληρος ο κόσμος, διηρημένος, σε μυριάδες και όμως ενοποιημένος, είναι ορατός μέσα στο σώμα του θεού των Θεών...”

Μπαγκαβάτ Γκιτά XI,9-14, εκδ.Δωδώνη, Αθήνα 1966, σ. 167.

“Ο κόσμος είναι γεμάτος οδύνη. Η γέννηση είναι πόνος. Τα γερατειά είναι πόνος, η αρρώστια κι ο θάνατος είναι πόνος. Ο άνθρωπος τον μίσους πονάει, ο χωρισμός από τους αγαπημένους είναι πόνος, το να πασχίζει κανείς μάταια να ικανοποιήσει τις ανάγκες του είναι πόνος. Πραγματικά η ζωή που δεν εί-

ναι ελευθερωμένη από την επιθυμία και το πάθος, έχει σαν συνέπεια τον πόνο. Τούτο αντιπροσωπεύει την αλήθεια της Οδύνης... Όσοι κατανοούν την Τετραπλή Ευγενή Αλήθεια ονομάζονται “Οι άνθρωποι που απόκτησαν τα μάτια της Φώτισης.”

Η διδασκαλία του Βούδα από το διδλίο Βουδιστικά Κείμενα, εκδ. Imago, Αθήνα 1984, σ.75-76

A. ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ

Ο κόσμος της Ασίας μάς φαίνεται, όταν ακούμε ή διαβάζουμε γι’ αυτόν, εξωτικός κι απόμακρος. Ίσως θεωρούμε τριτοκοσμική την πολιτιστική του υποδομή. Αυτό είναι λάθος. Η Ασία είναι ένας χώρος μέσα από τον οποίο ξεπήδησαν πολιτισμοί που μέχρι σήμερα τους θαυμάζουμε και μας επηρεάζουν. Η θρησκεία έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του τρόπου σκέψης και του τρόπου ζωής των Ασιατών. Μέσα από αυτή την αχανή ήπειρο εμφανίστηκαν και διαμορφώθηκαν θρησκευτικά μεγέθη πανάρχαια με μεγάλη αντοχή και πνευματικότητα αξιοσημείωτη.

Στη διαμόρφωση των θρησκευτικών ιδεών των Ασιατών συνέβαλε ιδιαίτερα η φύση, ο χαρακτήρας των κοινωνιών τους και η φιλοσοφία τους για τη ζωή.

Η ζωή του ανθρώπου για τον Ασιάτη είναι ένα μέρος από τη ζωή του σύμπαντος, μέσα στο οποίο κινούνται τα πάντα. Ψυχή αυτού του σύμπαντος είναι ένας νους, μια δύναμη απρόσωπη, που λειτουργεί ως κινητήρια δύναμη των πάντων. Η ζωή μου, σκέφτεται ο Ασιάτης, είναι ένα μικρό τμήμα, σχεδόν ασήμαντο, ενός συνόλου. Οφείλω λοιπόν να ζήσω εδώ στη γη για ένα διάστημα και να ακολουθήσω το νόμο του σύμπαντος, που θέλει να πεθαίνω και να ξαναγυρίζω μέσα σ’ αυτό με μια άλλη ίσως μορφή. Τίποτα λοιπόν κατ’ ουσίαν δεν αλλάζει και δεν εξελίσσεται, έτσι όπως το σκέφτεται ένας δυτικός, αλλά κι αν εξελιχθεί αυτό είναι πολύ σχετικό.

Γύρω από αυτή την κεντρική ιδέα οι πολυπληθείς λαοί της Ασίας

ΛΕΞΕΙΣ

ΚΛΕΙΔΙΑ

**Απρόσωπος νους,
Μπάχμαν, Ντάρμα,
Βάρνα, Κυκλική Ιστορία,
Βέδες, Βούδας,
Ευγενικές Αλήθειες,
Χιναγυάνα, Μαχαγυάνα**

διαμόρφωσαν τα θρησκευτικά τους συστήματα, χωρίς να τα απολυτοποιούν και χωρίς να έχουν πρόθεση να πολεμήσουν άλλα θρησκευτικά συστήματα που υπάρχουν έξω από το δικό τους περιβάλλον.

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε όλα τα θρησκευτά της Ασίας δημιουργήθηκαν δύο επίπεδα: ένα σύστημα φιλοσοφικής επεξεργασίας και πρακτικής της θρησκείας και ένα σύστημα εκλαϊκευμένης θρησκευτικότητας, το οποίο λειτουργεί ανάμεσα στο πλήθος των απλών ανθρώπων.

Κυριότερα θρησκευτά που υπάρχουν μέχρι σήμερα είναι ο Ινδουϊσμός (Ινδία), ο Βουδισμός (σε όλες τις χώρες της Ασίας), ο Κομφουκιανισμός (Κίνα), ο Ταοϊσμός (Κίνα) και ο Σιντοϊσμός (Ιαπωνία).

Β. Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΟΧΗΣ: Ο ΙΝΔΟΥΙΣΜΟΣ

Ως «Ινδουϊσμός» χαρακτηρίστηκε το θρησκευτικό φαινόμενο που υπάρχει στην Ινδία από αιώνες. Οι ίδιοι οι Ινδοί το ονομάζουν «**arya Dharma**» δηλ. «ευγενή τάξη» ή «**sanatana Dharma**» δηλ. αιώνια τάξη. Δεν πρόκειται για μια συγκεκριμένη θρησκεία αλλά για ένα σύνολο διδασκαλιών και θρησκευτικών παραδόσεων, οι οποίες συνυπάρχουν χωρίς να συγκρούονται μεταξύ τους. Βασικές διδασκαλίες που είναι αποδεκτές από όλες τις θρησκευτικές παραδόσεις στην Ινδία είναι:

- **Το Ντάρμα**, που είναι ο νόμος της ύπαρξης, ο οποίος εισχωρεί σε όλες τις πτυχές του κόσμου. Επιβάλλει την κοσμική τάξη και κανονίζει την τάξη της κοινωνίας. Ό,τι πρέπει ο Ινδός να πράττει ορίζεται από τον νόμο του Ντάρμα. Έχει ηθική και θρησκευτική σημασία.
- **Το Βάρνα**, που είναι η διδασκαλία για την ύπαρξη από τον νόμο του Ντάρμα μιας συγκεκριμένης κοινωνικής διαστρωμάτωσης που καθορίζει τέσσερις βασικές κοινωνικές τάξεις : των βραχμάνων (ιερέων), των αρχόντων, των καλλιεργητών και των χειρωνακτών. Κανείς δεν μπορεί να αλλάξει κατά τη διάρκεια της ζωής του κοινωνική τάξη, παρόλο που σε μια επόμενη ζωή.
- **Η διδασκαλία για τους τέσσερις σκοπούς της ζωής** προτρέπει τους πιστούς να θέσουν στη ζωή τους ως στόχους: τη σωστή σεξουαλικότητα (Kama), τη σωστή συμπεριφορά και την αποτελεσματικό-

τητα (Artha), τον λογικό τρόπο ζωής (Dharma) και τη λύτρωση ή απελευθέρωση από τον νόμο των μετενσαρκώσεων (Moksa).

- **Η αντίληψη για το χρόνο** που έχουν όσοι πιστεύουν στον Ινδουισμό διαιρεί την αιωνιότητα θα λέγαμε σε επί μέρους μεγάλες χρονικές περιόδους. Κάθε χρονική περίοδος διαρκεί ένα διάστημα από εκατομμύρια χρόνια. Μετά, ο κόσμος καταστρέφεται και ξαναδημιουργείται. Έτσι, η αντίληψη για την ιστορία είναι κυκλική.
- **Στόχος ύψιστος στη ζωή του Ινδουϊστή** είναι να ξεφύγει από τον αδυσώπητο νόμο του κάρμα, ο οποίος, ανάλογα με τις πράξεις του, τον επαναφέρει μετά τον θάνατό του στη ζωή και να ενωθεί με Εκείνον τον απρόσωπο αλλά παντοδύναμο νόμο της παγκόσμιας τάξης. Αυτή η ένωση μοιάζει με την ένωση μιας σταγόνας νερού με τον ωκεανό.
- **Τρόποι για να πετύχει το στόχο** αυτό είναι τρεις : η οδός των έργων (karma marga), η οδός της γνώσης (jnana marga) και η οδός της αγάπης και αφοσίωσης σε μια θεότητα (bhakti marga).
- **Όλες οι διδασκαλίες του Ινδουισμού αναπτύσσονται στα ιερά βιβλία τα οποία είναι:**

οι Βέδες, τα αρχαιότερα ιερά κείμενα του κόσμου, **οι Ουπανισάδες** και **μια σειρά από άλλα κείμενα**. Ένα από τα σημαντικότερα ιερά βιβλία του Ινδουισμού είναι η **Μπαγκαβάτ Γκιτά**, μέσα στην οποία αναπτύσσεται η διδασκαλία για τη **γιόγκα**, ως τεχνική μέθοδο, για να ενωθεί ο άνθρωπος με το **Μπράχμαν**, το οποίο είναι η θεία πραγματικότητα, το θεμέλιο του σύμπαντος.

Γ. ΜΙΑ «ΑΘΕΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ»: Ο ΒΟΥΔΙΣΜΟΣ

Ο Βουδισμός είναι η θρησκεία που ίδρυσε ο Σιντάρτα Γκαουτάμα, ένα ιστορικό πρόσωπο που έζησε τον 6ο αιώνα π.Χ. στη δόρεια Ινδία και ονομάστηκε Βούδας που σημαίνει «φωτισμένος». Καταγόταν από τη δεύτερη κλάση των αρχόντων και εγκατέλειψε το παλάτι του πατέρα του που ήταν ηγεμόνας ενός μικρού κρατιδίου και περιπλανήθηκε ως μοναχός και ερημίτης στα δάση κοντά σε πολλούς πνευματικούς δασκάλους. Αιτία για τη φυγή του αυτή στάθηκαν τέσσερα «θεάματα», δηλ. περιστατικά που είδε, όταν κάποτε δγήκε από το πα-

λάτι του πατέρα του που ήταν κλεισμένος. Τα τρία από αυτά, δηλ. ένας άρρωστος, ένας γέρος και μια κηδεία τον προβλημάτισαν ως προς το ζήτημα του ανθρώπινου πόνου, ενώ το τέταρτο, δηλ. η θεά ενός ασκητή που φαινόταν γαλήνιος και πέρα από τον πόνο, τον έκανε να αποφασίσει να αποκτήσει την εμπειρία του τελευταίου, ελπίζοντας ότι θα ξεπερνούσε το πρόβλημα του πόνου.

Τελικά διαπίστωσε μέσα από την άσκηση ότι και αυτή δεν μπορούσε να λύσει το πρόβλημά του. Η λύση, σύμφωνα με τις πληροφορίες των ιερών κειμένων του Βουδισμού προέκυψε, όταν μετά από έντονο διαλογισμό «φωτίστηκε», δηλ. μηδένισε την επιθυμία του και απέκτησε τη γνώση για τη λύτρωση. Αποφάσισε να κηρύξει στους συνανθρώπους του την εμπειρία του και απέκτησε πολλούς μαθητές.

Η αρχική διδασκαλία του Βουδισμού βασίζεται στις λεγόμενες «τέσσερις ευγενικές αλήθειες»:

1. Τα πάντα είναι πόνος.
2. Αιτία του πόνου είναι η επιθυμία.
3. Για να πάψει ο πόνος πρέπει να μην υπάρχει επιθυμία.
4. Το μονοπάτι που οδηγεί στην κατάπαυση του πόνου είναι η οκταπλή οδός, η οποία περιλαμβάνει οκτώ στάδια για να φθάσει κανείς μέσω του διαλογισμού στη Νιρβάνα που είναι η δίωση του απόλυτου κενού.

Ο Βουδισμός έχει **τρεις κλάδους** που διαφέρουν μεταξύ τους. Ο αρχικός Βουδισμός διδάσκεται περισσότερο από το λεγόμενο **Χιναγυάνα** (μικρό όχημα) Βουδισμό, ο μεταγενέστερος διδάσκεται από τον **Μαχαγυάνα** (μεγάλο όχημα), ενώ στο Θιβέτ υπάρχει ο **Θιβετιανός Βουδισμός** που είναι ένα κράμα του Βουδισμού και των παλαιών θρησκευτικών δοξασιών που υπήρχαν στην περιοχή αυτή.

Βασικός στόχος ενός βουδιστή δεν είναι η επικοινωνία με κάποιο Θεό. Ο Θεός δεν τον ενδιαφέρει, αλλά στοχεύει κυρίως να απελευθερωθεί από τον πόνο και την οδύνη της ύπαρξης.

Γενικά πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο Βουδισμός δεν αποτελεί μια συγκεκριμένη διδασκαλία, αλλά ένα πλήθος παραδόσεων που διαμορφώθηκαν μέσα στο πέρασμα του χρόνου, έτσι ώστε να παρουσιάζεται σήμερα μια πολυμορφία ως προς τους στόχους, τις κατευθύνσεις και τον τρόπο με τον οποίο προσπαθούν οι οπαδοί του να πετύχουν τη λύτρωση. Άλλοτε εμφανίζεται ως φιλοσοφικό σύστημα, άλ-

λοτε ως σύστημα ψυχολογίας του ανθρώπου και άλλοτε ως μια θρησκεία: με σύμβολα, λατρεία και αντικείμενο λατρείας, όπως π.χ. ο Βούδας.

ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

- **Ο άνθρωπος σύμφωνα με τα ασιατικά θρησκευόμενα είναι ένα τμήμα του σύμπαντος, το οποίο διέπει ένας συμπαντικός νόμος, ένας απρόσωπος νους.**
- **Η ανθρώπινη ψυχή «φιλοξενείται» μέσα στο σώμα, και όταν αυτό πάψει να υπάρχει μετακινείται σε άλλα σώματα.**
- **Ο Ινδουϊσμός είναι σύστημα πολλών θρησκευτικών διδασκαλιών με μεταφυσικό περιεχόμενο.**
- **Ο Βουδισμός είναι σύστημα διδασκαλιών που υπόσχονται ένα είδος λύτρωσης με λιγότερο θρησκευτικό χαρακτήρα. Η λύτρωση είναι περισσότερο αποτέλεσμα ψυχολογικών διεργασιών και ατομικού διαλογισμού με εγκόσμιο χαρακτήρα.**

ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΥΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ;

1. *Ο τρόπος που σκέφτεται ένας Ασιάτης ως προς τη θρησκευτική πίστη βρίσκεις ότι θα ήταν τρόπος, με τον οποίο θα μπορούσες κι εσύ να σκέφτεσαι;*
2. *Ποια από τις διδασκαλίες του Ινδουϊσμού θα μπορούσες να σχολιάσεις και να κρίνεις;*
3. *Ένα σύστημα ψυχολογίας, όπως είναι μια πλευρά του Βουδισμού, πιστεύεις ότι θα είχε κάποιο νόημα στην προσωπική σου ζωή; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.*

4

ΝΕΟΙ ΣΤΟ ΡΥΘΜΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Σκοπός αυτής της διδακτικής ενότητας είναι:

- **Να γνωρίσετε σε πόσο δύσκολα και επικίνδυνα μονοπάτια οδηγούν οι παραθρησκείες στην εποχή μας.**
- **Να κατανοήσετε τους κινδύνους που κρύβουν οι ιδιαίτερες μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι παραθρησκείες για να παρασύρουν τους νέους στη λογική τους.**

¹⁴ὅτι κρινεῖ κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῖς δούλοις αὐτοῦ παρακληθήσεται. ¹⁵τὰ εἶδωλα τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων· ¹⁶στόμα ἔχουσιν καὶ οὐ λαλήσουσιν, ὀφθαλμοὺς ἔχουσιν καὶ οὐκ ὄψονται, ¹⁷ᾠτα ἔχουσιν καὶ οὐκ ἐνωτισθήσονται, οὐδὲ γὰρ ἐστὶν πνεῦμα ἐν τῷ στόματι αὐτῶν. ¹⁸ὅμοιοι αὐτοῖς γένοιτο οἱ ποιοῦντες αὐτὰ καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς.

«Αλήθεια, ο Κύριος το λαό του θα δικαιώσει, τους αφοσιωμένους του σπλαχνίζεται. Τα εἶδωλα των εθνικῶν ἀσήμι και χρυσάφι, ἀνθρώπινα κατασκευάσματα. Στόμα ἔχουν ἀλλὰ δε μιλούν, μάτια ἔχουν μα δεν βλέπουν. Ἐχουν ἀντιὰ μα δεν ἀκούν κι οὔτε ἔχουνε πνοή στο στόμα τους. Αὐτοὶ που τα κατασκευάζουνε κι ὅσοι σ' ἐκεῖνα ἐλπίζουν, ὅμοιοι μ' αὐτὰ να γίνοννε»

Ψαλμ. 134, 14-18

A. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΑ

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν εισβάλει στο δυτικό κόσμο, και επομένως και στην πατρίδα μας, οι λεγόμενες παραθρησκείες. Είναι η προσπάθεια κάποιων ομάδων ανθρώπων να δημιουργήσουν την εντύπωση ότι το Θεό μπορεί ο άνθρωπος να τον αναζητήσει με έναν αλλιώτικο τρόπο από εκείνον που μέχρι σήμερα δίδασκαν οι γνωστές θρησκείες. Με λεξιλόγιο θρησκευτικό χρησιμοποιούν αποκρυφιστικές μεθόδους κατανόησης του Θεού, όπως είναι: η γνώση διδασκαλιών που αποτελούν σύνθεση δοξασιών πολλών αρχαίων θρησκειών, τελετές μύησης, αστρολογικές προβλέψεις, μαγεία και οτιδήποτε περιθωριακό στοιχείο υπάρχει στο χώρο της θρησκείας.

Δίκαια έχει χρησιμοποιηθεί ο όρος «θρησκείες των νέων», επειδή οι ομάδες των μυημένων και των προσηλυτιζομένων αποτελούνται από νεαρά, κυρίως, άτομα και σπάνια από ανθρώπους μεγάλης ηλικίας. Πρόκειται για άτομα ευαίσθητα όσον αφορά το μεταφυσικό προβληματισμό. Η ευαισθησία τους αυτή, συνδυασμένη με μια αστάθεια και έλλειψη αποφασιστικότητας κι εμπιστοσύνης, δημιουργεί μια τάση συνεχούς αναζήτησης. Σ' αυτό ανταποκρίνονται άμεσα διάφοροι «πνευματικοί δάσκαλοι», με τις προτάσεις τους για καινούρια θρησκευτικά σχήματα που υπόσχονται, συνήθως, μια αφηρημένη αλλά ιδιαίτερα μαγευτική λύτρωση.

B. ΜΟΡΦΕΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Επειδή ο χώρος της παραθρησκείας είναι τεράστιος και πολύμορφος πρέπει να δεχθούμε ότι οι μορφές έκφρασης και τα σύμβολά της ποικίλλουν. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές η παραθρησκεία εκφράζεται με θεωρία και πράξη. Έτσι, η θεωρία, που αποτελεί και το θεμέλιο της παραθρησκείας, εκφράζεται: με αρχαίες μυστηριακές διδασκαλίες, διδασκαλίες που προέρχονται από τα ασιατικά θρησκευόμενα, από μεσαιωνικές δυτικές διδασκαλίες, με τη θεοσοφία, την αστρολογία και τη μαγεία. Τα σύμβολα είναι ανάλογα

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

**Αποκρυφισμός,
Μύηση,
Γκουρού,
Θεοσοφία,
Διαλογισμός,
Μαγεία**

με το χώρο από τον οποίο προέρχονται οι διδασκαλίες της κάθε παραθρησκευτικής πίστης. Σύμβολα από τα ζώδια, ινδουϊστικά και βουδιστικά ή ταοϊστικά σύμβολα, μεσαιωνικές παραστάσεις ή ακόμα και χαρακτηριστικά σύμβολα μαγείας.

Γ. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΙ ΕΠΙΡΡΟΗΣ ΚΑΙ ΓΟΗΤΕΙΑΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Βασικό όπλο στα χέρια των ανθρώπων της παραθρησκείας είναι η χρησιμοποίηση της λογικής, με έναν καλά ψυχολογημένο τρόπο. Στην αρχή, εκείνο στο οποίο στοχεύουν είναι να δημιουργήσουν ένα αίσθημα αμφιβολίας ως προς αυτό που πίστευε μέχρι τώρα ο κάθε νέος τον οποίον επιθυμούν να πλησιάσουν, δηλαδή να σπείρουν την αμφισβήτηση προς την πατρική και παραδοσιακή του θρησκεία. Με καλά δοσμένα επιχειρήματα προσπαθούν να κάμουν να φωλιάσει μέσα του η αμφιβολία για την ορθότητα της επιλογής του. Στη συνέχεια, χωρίς να αρνούνται απόλυτα διάφορες πτυχές της πίστης του, τον τροφοδοτούν με τις δικές τους θεωρίες δείχνοντάς του ποια θα είναι τα πρακτικά θετικά αποτελέσματα αν θα αποδεχόταν τη δική τους νέα πίστη. Με τρόπο μεθοδικό τού δημιουργούν έναν ενθουσιασμό που υπάρχει ανάμεσα στις ομάδες τους και τον πείθουν για τη γαλήνη που θα βρει σ'αυτές με τη λύση των προβλημάτων του. Η συμμετοχή των νέων σταδιακά σε συγκεντρώσεις και η επιστράτευσή τους σε προπαγανδιστικές εξορμήσεις πολλές φορές τους γοητεύουν, επειδή τους αποσπούν από ουσιαστικά προσωπικά προβλήματα. Ταυτόχρονα, ψυχολογικές μέθοδοι χρησιμοποιούνται για να επιτύχουν την προσκόλληση των νέων, κυρίως, σε πνευματικούς δασκάλους (γκουρού) της οργάνωσής τους. Με τον τρόπο αυτόν καταφέρνουν να καθοδηγούν τις συνειδήσεις όπου αυτοί θέλουν και να επιβάλλουν τυφλή υποταγή σε τέτοιο βαθμό, ώστε πολλές φορές να οδηγούν τους οπαδούς τους σε ομαδικές αυτοκτονίες για χάρη δήθεν της αλήθειας ή επειδή πλησιάζει το τέλος του κόσμου. Επίσης είναι γνωστός ο τρόπος, με τον οποίο στέλνουν τους οπαδούς τους στους δρόμους για να μοιράσουν προπαγανδιστικά φυλλάδια για την οργάνωση ή να οργανώσουν συναντήσεις ομάδων, με πρόσχημα τη λύση οικογενειακών και προσωπικών προβλημάτων. Στο χώρο της μαγείας

και της αστρολογίας δε λείπουν οι τελετές για την επίκληση δαιμονικών πνευμάτων, με σκοπό την πρόκληση κάποιας επιρροής στη ζωή των ίδιων ή άλλων συνανθρώπων τους.

Υπάρχουν και παραθρησκευτικοί κύκλοι που απευθύνονται σε περισσότερο καλλιεργημένους ανθρώπους, που χρησιμοποιούν συναντήσεις: με διαλογισμό, γιόγκα, θεοσοφία, διαλέξεις σε «πνευματικά κέντρα», ή στις λεγόμενες στοές, όπου σαν σκοπό έχουν να κατευθύνουν τη ζωή των ανθρώπων, με βάση μια μυστική φιλοσοφία, η οποία γίνεται αυτόματα τρόπος ζωής.

Δ. ΠΑΡΑΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Οι κίνδυνοι από την αποδοχή παραθρησκευτικών διδασκαλιών

Έχει αποδειχθεί ότι οι άνθρωποι, οι οποίοι κινούνται στο χώρο της παραθρησκείας ως στελέχη, καταφέρνουν με τις μεθόδους που προαναφέρθηκαν να ασκούν τέτοια επιρροή στις συνειδήσεις των οπαδών τους ώστε οι τελευταίοι :

- Να μεταβάλλονται σε άδουλα όργανα της καθοδήγησής τους.
- Να μην μπορούν να φέρουν καμία αντίρρηση σε ό,τι εκείνοι διδάσκουν.
- Να πείθονται εύκολα σε κάθε υπόδειξη ή προτροπή τους.
- Να φανατίζονται με τρόπο αφύσικο υπέρ των ιδεών των αρχηγών τους.
- Να απομακρύνονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον.
- Να οδηγούνται στις πιο παράλογες απαιτήσεις των αρχηγών τους.
- Να έχουν ιδιαίτερο μίσος προς την πατρική τους θρησκεία.
- Τελικά να παρουσιάζουν συμπτώματα νοσηρής εσωστρέφειας που αγγίζει τα όρια ενός είδους σχιζοφρένειας.

Από τα παραπάνω καταλαβαίνουμε ότι η παραθρησκεία αφαιρεί την προσωπική ελευθερία στον άνθρωπο που την αποδέχεται. Γι' αυτήν ακριδώς την ελευθερία κατ' εξοχήν μίλησε ο Χριστός και αγωνίστηκε και σταυρώθηκε και αναστήθηκε. Ήταν η φιλανθρωπία του να γίνει άνθρωπος και να ελευθερώσει τον άνθρωπο από κάθε είδους μι-

ζέρια και τελικά από τον θάνατο. Γι' αυτό και η Εκκλησία έδωσε και δίνει μέχρι σήμερα τη μάχη κατά της υποδούλωσης του ανθρώπου σε ιδέες και ιδεοληψίες που μπορεί να φυλακίζουν την ψυχή και το σώμα του σε κάθε είδους έμμονες ιδέες, έτσι ώστε να φανερώνεται μόνο το δαιμονικό στοιχείο στη ζωή του και να του αφαιρείται η χαρά της ζωής και η αγάπη για το Θεό, τον άνθρωπο και τον κόσμο.

Κάθε δέσμευση στο χώρο της παραθρησκείας συνεπάγεται πνευματικό και σωματικό θάνατο, γι' αυτό και χρειάζεται σταθερή προσήλωση στη διδασκαλία του Χριστού που ελευθερώνει τον άνθρωπο και τον κάνει κύριο και αφέντη της ζωής και του κόσμου, ελεύθερο πρόσωπο.

ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

- **Η παραθρησκεία χρησιμοποιεί αποκρυφιστικές τέχνες για την κατανόηση του Θεού και του κόσμου.**
- **Απευθύνεται κυρίως σε νεαρά άτομα.**
- **Εκφράζεται με θεωρίες ειδωλολατρικής, ασιατικής και μεσαιωνικής προέλευσης με ανάλογη χρήση συμβόλων.**
- **Με τη χρήση της λογικής χρησιμοποιεί ψυχολογημένες μεθόδους δέσμευσης των συνειδήσεων γύρω από το πρόσωπο ενός γκουρού.**
- **Το ίδιο συμβαίνει σε ένα φιλοσοφικό επίπεδο και σε άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου.**
- **Η παραθρησκεία τελικά αφαιρεί την ελευθερία του προσώπου και δημιουργεί άτομα με πλήθος πνευματικών κενών και ψυχολογικών προβλημάτων.**

ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΥΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ;

1. Τι δείχνει το γεγονός ότι η παραθρησκεία έχει άμεση σχέση με αποκρυφιστικές διδασκαλίες;
2. Γιατί οι νέοι, κυρίως, ενδιαφέρονται για την παραθρησκεία;
3. Η αναζήτηση της αλήθειας μέσω εξωτικών διδασκαλιών νομιμοποιεί την παραθρησκεία;
4. Κινδυνεύει ο νέος να χάσει την ελευθερία του με την ένταξή του σε μια παραθρησκεία;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΜΙΑ ΣΤΑΣΗ ΖΩΗΣ

5

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Σκοπός αυτής της διδακτικής ενότητας είναι:

- **Να συνειδητοποιήσετε τη σπουδαιότητα που έχει για την προσωπική και την κοινωνική ζωή του ανθρώπου η είσοδος του Χριστού στην ιστορία.**
- **Να γνωρίσετε τη σχέση της πίστης με την ανθρώπινη ιστορία.**

Ο Αναρχος αρχίζει μια νέα δική Του ύπαρξη, ανθρώπινη ή ακριβέστερα θε-ανθρώπινη. Η θεία ζωή Του γίνεται τώρα θεανθρώπινη ζωή, δηλαδή ζωή ταυτόχρονα και Θεού και ανθρώπου σε μιαν υποστατική ένωση και ενότητα. Το θείο μυστήριο, το κεκρυμμένο από αιώνες, το άγνωστο ακόμα και στους αγγέλους και αρχαγγέλους, αποκαλύπτεται τώρα στην εκ της Παρθένου Γέννηση του Χριστού στη Βηθλεέμ: Θεός σεσαρκωμένος με ασύγχυτη ένωση της θείας και ανθρώπινης φύσεως στο ένα και μοναδικό Πρόσωπο του Λόγου. Και τι προήλθε απ' αυτό! Ο Θεός κατέβηκε μέχρι τον άνθρωπο, ώστε ο άνθρωπος να υψωθεί μέχρι το Θεό· ο Θεός μετέσχε της δικής μας ανθρώπινης φύσεως, για να μετάσχει και ο άνθρωπος της θείας· ο Θεός έγινε Υιός ανθρώπου, για να γίνει ο άνθρωπος ο Υιός του Θεού· ο Θεός ενανθρωπίζεται για να θεωθεί ο άνθρωπος. Και γι' αυτό είναι μεγάλο και σωτηριώδες το μυστήριο της Σαρκώσεως του Χριστού για μας τους ανθρώπους και για κάθε άνθρωπο χωριστά, από τη στιγμή που με όλη του την ύπαρξη θα πιστέψει στο Χριστό και θα ζει την κατά Χριστόν ζωή μέσα στο σώμα του Χριστού, την Αγία Ορθόδοξη Εκκλησία ...

Η αλήθεια υπάρχει μόνο στην Αγία και Ζωοποιό Τριάδα, από την Οποία πηγάζουν τα πάντα και δια της Οποίας ζωοποιούνται τα πάντα. Η αλήθεια

της Αγίας Τριάδος, η αλήθεια περί του ζώντος και αληθινού Θεού, μας απεκαλύφθη πλήρως μόνο με τη Σάρκωση του “Ενός της Τριάδος”, του Υιού του Θεού του Μονογενούς, του Ιησού Χριστού. Αλλά επίσης και η αλήθεια περί του κόσμου και του ανθρώπου μας απεκαλύφθη στον σαρκωθέντα Φιλάνθρωπο Χριστό, ο Οποίος δια της ενανθρωπήσεώς Του έκανε τον άνθρωπο Θεό. Αυτή η δισδιάστατη αλήθεια περί του Θεού και του ανθρώπου εν τω Θεανθρώπω Χριστώ, συνιστά την ουσία της υπάρξεως και της ζωής της Ορθοδόξου Εκκλησίας χθες, σήμερα και αύριο. Αυτό ταυτόχρονα συνιστά και την μοναδική αποστολή της Εκκλησίας στον κόσμο, την παντοτινή της λειτουργία χάριν του κόσμου και του ανθρώπου.

Αθανάσιον Γιέθτις, Χριστός αρχή και τέλος,
Ίδρυμα Γουλανδρή-Χορν, Αθήνα 1983, σσ. 16-17

ΛΕΞΕΙΣ

ΚΛΕΙΔΙΑ

**Σωτήρας, Ενανθρώπηση,
Πρόσληψη, Ανθρώπινη
φύση, Θεοφάνεια,
Ανανέωση, Αλλαγή,
Ιεραποστολή,
Υπερεθνικότητα,
Παγκοσμιοποίηση**

Α. Η ΠΡΟΣΜΟΝΗ ΕΝΟΣ ΣΩΤΗΡΑ

Την εποχή λίγο πριν από τη γέννηση του Χριστού η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, το επίκεντρο δηλαδή του τότε κόσμου, είχε φτάσει στο απόγειο της δύναμής της. Ταυτόχρονα η ηθική σήψη είχε διεισδύσει σε κάθε μορφή ανθρώπινης δραστηριότητας. Οι άνθρωποι, παρά την επιφανειακή ειρήνη (pax romana) που επικρατούσε, ζούσαν

σε μια κατάσταση έντονης αγωνίας και κρίσης. Τα μεγάλα μέχρι τότε επιτεύγματα της ιστορίας δεν είχαν κατορθώσει να ανακουφίσουν τους ανθρώπους και να δώσουν ένα νόημα στη ζωή τους. Πολλές θρησκείες και μυστηριακές λατρευτικές ομάδες υπόσχονταν στους ανθρώπους σωτηρία και λύτρωση, αλλά κανείς δεν αισθανόταν ασφαλής. Για το λόγο αυτόν, την εποχή εκείνη είχε φουντώσει η προσδοκία για έναν άγνωστο Θεό-Σωτήρα, που θα ερχόταν όπως ο “από μηχανής θεός” της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας και θα έδινε λύση στο ανθρώπινο δράμα. Όταν λοιπόν έφτασε το “πλήρωμα του χρόνου” έστειλε ο Θεός στον κόσμο τον Υιό του, που σαρκώθηκε “εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου”. Έτσι, με την ενανθρώπηση του δεύτερου προσώπου της Αγίας Τριάδας, ο Θεός μπήκε

στην ιστορία μας παίρνοντας και την ανθρώπινη φύση και ως Θεάνθρωπος άνοιξε το δρόμο όχι μόνο για να λυθεί το ανθρώπινο δράμα, αλλά και για να μπορέσει ο άνθρωπος να γίνει κατά χάρη Θεός.

B. Ο ΙΗΣΟΥΣ ΑΠΟ ΤΗ ΝΑΖΑΡΕΤ

Με την ενανθρώπιση του Υιού και Λόγου του Θεού το θείκό σχέδιο για την κτίση, το οποίο είχε ξεκινήσει με τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου, μπήκε στην τελική και πιο αποφασιστική του καμπή. Ο Χριστός έγινε γνωστός στους ανθρώπους ως ο Ιησούς από τη Ναζαρέτ. Στο πρόσωπό του έγινε πρόσληψη όλης της ανθρωπίνης φύσης (σώματος και ψυχής). Γεννήθηκε ως Ιουδαίος πολίτης, με καταγωγή από τη βασιλική γενιά του Δαβίδ. Υπέστη την περιτομή, ανήκε σε μια οικογένεια, είχε συγγενείς, φίλους και επάγγελμα. Μιλούσε τη γλώσσα που μιλούσαν οι Ιουδαίοι της εποχής του. Βαπτίστηκε από τον Ιωάννη τον Πρόδρομο, όπως έκαναν και πολλοί συμπατριώτες του και για σαράντα μέρες προετοιμάστηκε στην έρημο για το έργο που είχε αναλάβει από τον Πατέρα του. Ήλθε σε σύγκρουση και με τις πολιτικές και με τις θρησκευτικές εξουσίες της εποχής του, που έδλεπαν στο πρόσωπό του έναν επικίνδυνο ανατροπέα του κατεστημένου. Κήρυξε τον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού και καταδικάστηκε σε σταυρικό θάνατο για το κήρυγμά του αυτό. Με όλα αυτά ο Ιησούς αποδέχθηκε την ιστορία με όλες τις ατέλειές της και μπήκε μέσα της, για να την μεταμορφώσει και να ανεδάσει τον άνθρωπο μέχρι τον ουρανό. “Έγινε ο Θεός άνθρωπος για να γίνει ο άνθρωπος Θεός”, γράφει περιεκτικά ο Μ. Αθανάσιος.

Ο Χριστός ένωσε στο Πρόσωπό του τη θεία και την ανθρώπινη φύση. Ενώ δηλαδή ήταν ο προ πάντων των αιώνων πλήρης και τέλειος Θεός, με την ενανθρώπησή του έγινε ταυτόχρονα και πλήρης και τέλειος άνθρωπος, ίδιος κατά πάντα με εμάς τους ανθρώπους, εκτός του ότι ήταν αναμάρτητος. Αυτή τη διδασκαλία της Εκκλησίας ομολογούμε ψέλνοντας την ημέρα των Χριστουγέννων για το Χριστό “...δι’ ημάς γαρ εγεννήθη παιδίον νέον, ο προ αιώνων Θεός”.

Γ. ΤΟ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Με τη διδασκαλία και το παράδειγμά του ο Χριστός εγκαινίασε ένα νέο τρόπο ζωής για τους ανθρώπους και έθεσε το θεμέλιο για τον

καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού.

*"Το Πνεύμα του Κυρίου με κατέχει,
γιατί ο Κύριος με έχρισε και μ' έστειλε
ν' αναγγείλω το χαρμόσυνο μήνυμα στους φτωχούς,
να κηρύξω στους υποδούλους την απελευθέρωση
και στους τυφλούς πώς θα δρουν το φως τους,
να φέρω την ελευθερία στους καταπιεσμένους,
να αναγγείλω τον ερχομό του χρόνου
που ο Κύριος θα φέρει τη σωτηρία στο λαό του"*

Λουκ. 4,18-19

- Αμφισβήτησε την ηθική της εποχής φέρνοντας στο προσκήνιο της ιστορίας τους καταφρονημένους και περιθωριακούς ανθρώπους της εποχής του. Με τέτοιους ανθρώπους συναναστρεφόταν, γιατί αυτοί μπορούσαν ταπεινά να ανοίξουν την καρδιά τους στο μήνυμά του. Οι "ευνεβείς" της εποχής συχνά τον κατηγορούσαν γι' αυτό (Λουκ. 5,30· 7,34). Ο ίδιος όμως δεν δίστασε να πει πως οι πόρνες και οι τελώνες θα μπουν πριν από τους "ευνεβείς" στη Βασιλεία των ουρανών (Ματθ. 21,31).
- Απελευθέρωσε τους ανθρώπους από τα δεσμά του Νόμου και φανέρωσε ότι στον καινούριο κόσμο του προέχει η αγάπη. Δεν είναι πλέον η τήρηση των νόμων η εγγύηση της σωτηρίας αλλά η έμπρακτη αγάπη προς τον Θεό, τους συνανθρώπους και την κτίση. Μίλησε για μια αγάπη χωρίς όρια και προϋποθέσεις, αφού όσοι θα τον ακολουθούσαν θα έπρεπε να αγαπούν ακόμα και τους εχθρούς τους (Ματθ. 5,44). Όποιος δεν αγαπά δε μπορεί να γνωρίσει και το Θεό, γιατί ο Θεός είναι αγάπη (Α' Ιωάν. 4,8).
- Θεράπευσε πλήθος αρρώστων και στάθηκε με συγκατάβαση απέναντι στην ανθρώπινη αδυναμία. Αποκάλυψε στους ανθρώπους την αλήθεια, δηλαδή τον εαυτό του, ώστε να μπορέσουν να γνωρίσουν την πραγματική ελευθερία (Ιωάν. 8,32). Κάλεσε όλους τους ανθρώπους, αν ήθελαν να τον ακολουθήσουν, να απαρνηθούν τον εγωισμό τους και να τον ακολουθήσουν με όλα τα προβλήματά τους (Ματθ. 16,24) κι Εκείνος θα τους ανάπαυε και θα τους απελευθέρωνε από το φορτίο τους (Ματθ. 11,28-30).
- Έδειξε με το Σταυρό του ότι η δύναμη του χριστιανού φανερώνε-

ται μέσα στην αδυναμία του (Β' Κορ. 12,9). Η αυτάρκεια που φέρουν τα πλούτη και η δόξα δημιουργεί μια απατηλή αίσθηση κυριαρχίας και εξουσίας. Ο Σταυρός, όμως, το έσχατο σύμβολο “αδυναμίας”, έγινε για τους χριστιανούς σύμβολο δύναμης, σύμβολο που αποτυπώνουν πάνω στο σώμα τους. Έτσι δηλώνουν την εκούσια αυτοπαραίτηση από το ατομικό τους θέλημα, για να εκφραστεί το θέλημα του Θεού. Αυτή η στάση δίνει τέτοια δύναμη στον άνθρωπο ώστε να μπορεί ακόμα και “να μετακινεί δουνά” (Ματθ. 11,23· 21,21).

- Με την Ανάστασή του νίκησε τον έσχατο εχθρό του ανθρώπου, το θάνατο. Παύει πλέον ο θάνατος να είναι το αδυσώπητο τέλος της ζωής, που συντρίβει τις ελπίδες του ανθρώπου και τον χωρίζει από τα αγαπημένα του πρόσωπα. Ο θάνατος έγινε ένα πέρασμα σε μια εντελώς νέα ζωή, στην πραγματική ζωή, όπου ο θάνατος “ουκέτι κυριεύει” (Ρωμ. 6,9), και όπου θα ξαναδρεθούμε όλοι μαζί με τον αναστημένο Χριστό.

*«Ετέχθης ὡς αὐτός ἡθέλησας,
ἐφάνης ὡς αὐτός ἡδουλήθης
ἐπαθες σαρκί ὁ Θεός ἡμῶν ἐκ
νεκρῶν ἀνέστης, πατήσας τόν
θάνατον ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, ὁ
τά σύμπαντα πληρῶν καί ἀπέ-
στειλας ἡμῖν Πνεῦμα θεῖον,
τοῦ ἀννυμεῖν καί δοξάζειν σου
τήν θεότητα»*

*(Απόστιχα εορτής
Αναλήψεως)*

Δ. Η ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ

Στο τέλος της ζωής του ο Χριστός άφησε παρακαταθήκη στους μαθητές του να κηρύξουν σε όλους τους ανθρώπους το Ευαγγέλιο. Γρήγορα το χαρμόσυνο μήνυμα έφτασε στα πέρατα της γης. Άνθρωποι διαφορετικών εθνικοτήτων και πολιτισμών ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα του Χριστού και έτσι δημιουργήθηκε η χριστιανική Εκκλησία. Μέσα σ' αυτήν και ιδίως γύρω από το κοινό τραπέζι της Θείας Ευχαριστίας συγκεντρώνονται άντρες, γυναίκες και παιδιά, πλούσιοι και φτωχοί, μορφωμένοι και αμόρφωτοι, δυνατοί και αδύναμοι, ισχυροί και ασθενείς και ξεπερνώντας κάθε διάκριση εθνολογικής, φυλετικής και κοινωνικής μορφής γίνονται ένας νέος λαός με ένα διαφορετικό ήθος. Συγκροτούν την Εκκλησία, μια θεανθρώπινη πραγματικότητα που αποτελεί τον πυρήνα του νέου κόσμου της Βασιλείας του Θεού.

Με τη δράση του Αγίου Πνεύματος ο κόσμος άρχισε σιγά σιγά να αλλάζει. Η αλλαγή, βέβαια, αυτή δεν είναι πάντα ορατή απ' όλους, γιατί το κακό και η διαφθορά συνεχίζουν να υπάρχουν και στην προσωπική και στην κοινωνική ζωή. Τώρα, όμως, παρά την ύπαρξη του κακού, δρουν μέσα στον κόσμο και οι θεϊκές δυνάμεις που σταδιακά μεταμορφώνουν τον άνθρωπο και την υπόλοιπη δημιουργία.

Πολλοί στην εποχή μας μιλούν για παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και για δημιουργία του παγκόσμιου χωριού. Είναι όμως μια κατάσταση που εξελίσσεται σε δάρος της συντριπτικής πλειονότητας των ανθρώπων για να εξυπηρετηθούν καλύτερα οι επιδιώξεις των ισχυρών της γης. Παράλληλα όμως η Εκκλησία, που γιορτάζει τα δύο χιλιάδες χρόνια από τον ερχομό του Χριστού, γνωρίζει και πραγματοποιεί τη μόνη αληθινή, ουσιαστική και φιλόανθρωπη παγκοσμιοποίηση μέσα στους κόλπους της. Με την αγιαστική χάρη των μυστηρίων της, μεταμορφώνει τις σχέσεις των ανθρώπων με το Θεό, με τους συνανθρώπους τους και με το περιβάλλον. Μέσα στο Σώμα του Χριστού, την Εκκλησία, αναπτύσσεται ένας νέος πολιτισμός.

ΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΞΕΧΑΣΩ

- **Με την ενανθρώπιση του Χριστού “έγινε ο Θεός άνθρωπος, για να γίνει ο άνθρωπος Θεός”.**
- **Ο Χριστός με το έργο του, το Σταυρό και την Ανάστασή του, κατοχύρωσε την αξία του ανθρώπου, ανέτρεψε τη συμβατική κοινωνική ηθική, έβαλε την αγάπη πάνω από κάθε νόμο, νίκησε τον θάνατο και έβαλε τα θεμέλια ενός νέου τρόπου ζωής.**
- **Ο Χριστός μας προσκαλεί στο Σώμα του, την Εκκλησία, να γίνουμε κι εμείς μέλη του καινούριου κόσμου της Βασιλείας του. Μέσα στην Εκκλησία γίνεται πραγματικότητα η ένωση των πάντων και η αληθινή και ουσιαστική παγκοσμιοποίηση.**

ΕΧΟΥΝ ΣΗΜΑΣΙΑ ΑΥΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ;

1. Σε τι μοιάζει ο σημερινός κόσμος με την εποχή λίγο πριν έλθει ο Χριστός στη γη; Τι έχει να πει το μήνυμα του Χριστού για τον κόσμο σήμερα;
2. Ποιος είναι για σένα προσωπικά ο Χριστός; Τι σημασία έχει

για τη ζωή σου το κήρυγμά του, ο Σταυρός του και η Ανάστασή του;

3. Κυκλοφορεί ευρύτατα στην εποχή μας η άποψη ότι ο Χριστός ήταν απλώς ένας ανθρωπιστής δάσκαλος. Αν είναι έτσι θα μπορούσε να ζήσει επί είκοσι αιώνες ο νέος κόσμος, η Εκκλησία, που Εκείνος ίδρυσε;
4. Διάφορα σύγχρονα τραγούδια της pop, της rock, ή της heavy metal μουσικής δίνουν ένα άλλο πορτρέτο του Χριστού. Πού επικεντρώνεται το ενδιαφέρον τους και κατά πόσο δίνουν τη σωστή εικόνα που έχουμε γι' Αυτόν από την Καινή Διαθήκη;